

François Valentijn

Twee Ambonse geschiedenissen

Bij de presentatie van van de achttiende-eeuwse Nederlands-Indische literatuur viel onze keuze op de twee Ambonse geschiedenissen van Valentijn die we ook in het Hongaars zullen vertalen.

Valentijn bracht het grootste gedeelte van zijn verblijf in Indië op het eiland Ambon door, waar hij predikant was. Daarom kende hij ook de inheemse bevolking goed en uit enkele passages van zijn werk kan de lezer duidelijk opmaken dat hij medelijden had met het harde lot van de bevolking in Indië.

De eerste van de twee Ambonse geschiedenissen schildert de executie van Pelimao, de koning van de Alfoeren, de vroegere koppensnellers, voor wie Valentijn sympathie gevoeld moet hebben en wiens natuurlijke waardigheid hij bewonderde.

In het tweede verhaal vertelt hij over de wreedheden van de inheemse bevolking en over hun meerkwaardige gewoonten.

De twee Ambonse geschiedenissen zijn in het vierde deel van zijn hoofdwerk te lezen: *Oud en nieuw Oost-Indiën, vervattende Een Naaukeurige en Uitvoerige Verhandeling van Nederlands Mogentheyd in die Gewesten... beschreven, en met veele zeer nette daar toe vereyschte Kaarten opgeheldert* (Dordrecht en Amsterdam, 1724-1726 /8 delen/) en ze vormen het begin van een hoofdstuk over verschillende "Ambonse gevallen". Van het vierde deel *Uijt- en thuisreize* verscheen in 1882 een uitgave in gemoderniseerde spelling door A.W.Stellwagen onder de titel *Van en naar Indië (Van en naar Indië. Valentijns 1ste en 2de Uit- en Thuis-*

reis, vooraf-gegaan door Busken Huets Literarisch-Christische Studie over François Valentijn, red. A.W.Stellwagen, Den Haag, 1881).

Twee Ambonse geschiedenissen

I.

Pelimao, een Alfoerees¹ koning op het groot eiland Ceram, landwaarts in op het gebergte achter Sepa, stond eigenlijk niet onder het gezag der Edele Compagnie, maar was ten uiterste genomen, maar als een bondgenoot van haar aan te merken en derhalve een oppermachtig vorst in zijn gebied. Deze, bespeurd hebbende dat verscheidenen van zijn onderzaten van hem afgevallen waren en christen waren geworden en zich onder de macht der Edele Compagnie begeven hadden, meer om van de schatting die hij eiste bevrijd te zijn dan uit een ware lust tot het christendom, en tegemoetziende dat ook zijn andere onderdanen dit schadelijk voorbeeld licht zouden kunnen navolgen, vond na rijpe overweging goed om de eerste van deze overlopers die hij machtig kon worden, zodanig te straffen dat al zijn andere onderzaten zich zeker daaraan spiegelen en schrikken zouden iets dergelijks te doen. Het gelukte hem dat bij zekere tocht enigen van die gasten in handen te krijgen die hij, hetzij schoolmeester hetzij andere lieden, zonder onderscheid tussen mannen of vrouwen te maken, ongewoon wreed deed behandelen en straffen. De meesters bond hij aan staken, sneed hen de manlijkheden en de anderen ook de handen, voeten, neuzen en oren af, werpende die voor de honden. De vrouwen sneed hij de borsten af, brandende sommigen met gloeiende ijzers bijna overal op en in haar lichamen op zulk een afgrijselijke wijze dat hen velen tot hun koning deed wederkeren. Schoon dus enigen nu weer van het christendom afvielen, anderen daarentegen kwamen naar het kasteel Victoria² vluchten en gaven aan de landvoogd kennis van hetgeen aan hun geloofsgenoten door Pelimao's last bedreven was. De heer landvoogd De Vicq wel ziende dat hij een misslag begaan had die mensen zo bloot te laten voor de woede van de vorst, vernam door sommige aanbengers dat Philp de Pree, geheimschrijver van de landraad, een boezemvriend van deze koning was en alzo in staat om hem die vorst zeer gemakkelijk in handen te leveren, daar zij als broederen samen leefden en elkander 'saudara', dat is broeder, noemden. Men vond dan in rade goed deze Du Pree daartoe te verzoeken, met verzekering dat hij de Compagnie daarmee een grote dienst doen zou. Deshalve nam hij aan dit schelmstuk

(want was dit toch in de grond anders als men zijn boezemvriend zo verraderlijk behandelt als deze Du Pree deed?) uit te voeren. Om dit werk nochtans met enige goede schijn te doen, ging Du Pree met een sloep geladen met enige goederen die op Ceram getrokken waren, handelen om tegen rijst, zijden petolakklederen, koperen bekkens en allerlei soorten van blauwe en bruine basta, sago, slaven, goud, Ceramse toetombo's, kakatoea's, loeries, paradijsvogels en andere waren in Amboina getrokken, in te ruilen. Men gaf hem ook, of het mocht nodig zijn, enige soldaten mede die zich onder in de sloep verbergen zouden, maar hetgeen hem het sterkste daartoe aanzette was de belofte van zekere schenkage, zo hij hem wel overleverde, en men hield de aanslag zeer stil en verborgen. Hij vertrok daarop, verzekerd van des landvoogds gunst, met grote hoop van een goede uitslag. Hij kwam bij het land ten anker waaromtrent het dorp van die koning was en stapte ten eerste de berg op, komende bij Pelimao ter plaatse waar hij was en waar hij door hem als een boezemvriend ontvangen werd, gelijk in vorige tijden wel meermalen geschied was.

Nadat hij nu enige tijd zeer door hem onthaald was, verzocht Du Pree deze koning – gelijk hij meer gedaan had – dat hij hem op zijn sloep wilde komen bezoeken en gelegenheid geven om de beleefdheid enigszins te beantwoorden en hem met Spaanse wijn en vooral met brandewijn, waar hij naar snakte, eens braaf te beschenken. De koning, niets kwaads van zo grote en oude vriend denkende, geleidde hem met enig gevolg het gebergte af naar zijn sloep en ging met hem op dezelf. Du Pree ziende dat hij enig volk bij hem hield, wist middel te vinden om die landwaarts in te zenden, terwijl hij met de koning begon vrolijk te zijn. Ondertussen maakte hij de koning en de weinige lieden die deze nog bij zich had in korte tijd door het drinken van brandewijn zo dronken, dat zij van zichzelf niet meer wisten. Hij liet de koning daarop vast in de boeien sluiten, haalde de zeilen bij, lichtte het anker en zeilde vandaar naar het kasteel. De koning, die ondertussen nuchter werd en zich aan handen en voeten zwaar geboeid vond, rees zeer verbaasd overeind en ten eerste wel voorziende wat men hem in de zin had en om welke reden hij zo behandeld werd, kon zich niet bedwingen van deze Du Pree voor de trouwelooste schelm die er op aarde was uit te schelden, vragende hem een en andermaal op de bitterste wijze hoe hij zo een grote verrader omtrent een boezemvriend die hem nooit misdaan en in tegendeel alles goeds bewezen had, had kunnen doen. Hij zwoer zo hij loskwam, dit aan hem al was hij nog met zoveel wachten omringd, zodanig te zullen wreken dat anderen vergeten zouden ooit weer hun vrienden zo schandelijk te verraden. Na

die tijd zweeg hij bot stil, willende hem noch anderen op een zaak meer antwoord geven dan alleen dit: dat hij die een koning was en onder niemand stond, zich niet verwaardigde om zulk een verrader te antwoorden. Men kwam ondertussen voor het kasteel ten anker en gaf kennis aan de landvoogd dat de aanslag zeer wel gelukt was. De koning werd aan land in een nauwe gevangenis gebracht waar men hem over het voorgevallene deed onderzoeken en niet alleen afvragen of hij dit zijn volk gelast had te doen, maar men had nog de dwaasheid daarbij te voegen waarom hij dit gedaan had, alsof die vorst zich wel wonderlijk misgrepen had. Hij gaf hun een antwoord zo opmerkelijk in een heiden en Alfoerees als ik ooit van een verstandig Europeeër gewacht zou hebben. Het was er vandaan dat hij over het geweld hem angedaan, enigszins ontzet of bekommerd was het feit waarmee hij belast werd te verbloemen of te loochenen; hij gebruikte integendeel drangredenen van veel kracht voor zijn rechters om hem weer op vrije voeten te stellen. Ik ben, zei hij, een vrijgeboren koning die noch onder ulieden noch onder iemand anders sta, en die derhalve niet gehouden ben aan ulieden enige reden van mijn doen en laten omtrent mijn onderdanen te geven. Indien ik ulieden hier of daar mede in uw Land beledigd had, dan zou ik mijzelve schuldig verklaren en grond kunnen vinden waarom gij mij, op zulk een verraderlijke wijze door een zo grote schelm als Du Pree is, gevangen hebt doen nemen; doch ik vind mij nu volkomen buiten alle schuld. De straf die ik omtrent mijn afvallige onderzaten gebruikt heb, is een zaak die ik voor ulieden niet *moet*, noch *wil* verantwoorden; also ik als hun koning en opperheer die de macht over hen had, gedaan heb om anderen van dergelijke afval af te schrikken. Dit zeide hij een recht te zijn dat hem niemand in de wereld kon betwisten, daar hij onder niemand stond en niemand, al had hij kwalijk gedaan, verantwoording daarover schuldig was.

Derhalve: zo vraag ik u, zei hij, wie heeft u macht gegeven mij te doen vangen, mij zo gevangen te houden en mij zo veracht voor u te doen verschijnen, daar ik in het mijne zo oppermachtig ben als gij in het uwe zijt. Met wat schijn van recht kunt gij dit doen of ooit billijken? Een koning als een misdadiger voor uw rechtbank te brengen alleen daarom omdat hij goedgevonden heeft zijn weerspannige en afgevallen onderzaten ten spiegel van anderen te straffen. Indien uw onderzaten van u afgevallen en tot mij gekomen waren, ik zou ze u ten eerste weer toegezonden hebben, maar nooit zulke uitvaagsels tegen hun wettige heer hebben beschermd en nog veel minder u gevraagd hebben waarom gij hen zo of zo gestraft had. Derhalve, dewijl ik onder u niet sta, noch u enige verant-

woording schuldig ben, zo eis ik van u dat gij mij aanstonds op vrije voeten zet, met de verzekering dat ik, die een vrijgeboren koning ben, u verder op geen enkele vraag meer het allerminste antwoorden zal.

Terwijl nu deze zaak bij forme van proces behandeld werd, stond men daarmede zeer verlegen, daar velen van de rechters zelfs oordeelden dat die man waarlijks niets misdaan had en niets anders omtrent zijn volk verricht had dan wijzelf omtrent de onzen zouden doen. Hij daarentegen wilde nergens meer op antwoorden en at zo weinig van de spijs die men hem geven liet, dat hij zich uithongerende, stierf vóór het proces voldongen was. Men meende in 't eerst dat hij zichzelf vergiftigd had, doch geopend en geen tekenen van vergif gevonden zijnde, zag men dat zijn maag ledig was en dat niet dan een uithongering van zichzelf de oorzaak van zijn dood was geweest. Hij werd bij de benen langs de straat naar de galg gesleept en er ook aan opgehangen. Die met hem mede gekomen waren van zijn gevolg, had men als getuige tegen hem gebruikt. Men zond hen als onschuldig aan dit misdrijf weer naar hun land. De landvoogd was blij dat de dood van die man hem van dezelve bevrijd en in staat gesteld had zijn bittere verwijten niet meer aan te horen.

Ik heb dit verhaal van verscheidene lieden die hem gekend hadden, maar ook menigmaal aan de waarheid getwijfeld, niet kunnende geloven dat er in zo een woest mens zoveel verstand stak om zich zo krachtig uit te drukken, maar ik heb het daarna, zoals ik het hier verhaal, uit de mond van een zeker bekwaam rechter gehoord die verscheidene malen zelf met hem over die stof in het Maleis gehandeld had. Die heeft mij verklaard dat hij dit alles met zoveel vrijmoedigheid en kracht en met zulk een deftigheid gezegd had als de beste Hollander zou kunnen doen; weshalve ook vele van die rechters meenden dat men beter gedaan had indien men die koning weder naar zijn land had gezonden, daar zij niet zien konden dat hij eigenlijk tegen ons gezondigd had of onder ons stond. Doch de landvoogd begreep het anders, niet willende bekennen kwalijk gedaan te hebben ofschoon hij bot aan de grond was – dat wel meer in Indië gebeurt – hoewel het de Edele Compagnie geensziens dienst doet. Had nu een Alfoerees en een wilde bergkoning het verstand om zulk antwoord aan die landvoogd en de landraad des gerechts in Ambonia in 1678 (toen dit voorviel) te geven, hoeveel meer reden heeft men niet om te geloven dat onder de Ambonezen nog veel groter en scherper verstanden zijn die zich in staat bevinden om nog veel proeven van oordeel en kennis geven.

2.

De Ambonees is van een wraakgierige aard, tot zover zelfs dat zij hun haat tegen deze of gene die hen gevoelig misdaan heeft, aan hun kinderen als een soort van erfgoed overgeven. Men heeft daarvan een droevig geval gezien bijna omtrent dezelfde tijd, in een koning van Oelat op Honimoo. Hij had een bittere wrok op één zijner bloedvrienden, uit een proces gesproken dat tegen zijn vader en grootvader al begonnen was, en had beloofd, het koste wat het wilde, zich daarover te wreken. Op zekere dag dan, verstaan hebbende dat vier kinderen, zijnde meisjes en een slavin van zijn vijand naar één van hun tuinen omtrent de zee of het strand gegaan waren, riep hij enigen van zijn volk en gelastte hen de hoofden dezer vier kinderen en dier slavin bij hem te brengen. Zij weigerden dit als een daad die zij oordeelden niet te mogen doen, waarop hij hen voor bloodaards, voor wijven en voor mannen uitschold die niet waardig waren een broek te dragen maar een vrouwenkleed, dreigende hen 'een zwarte hond' in hun huis te zullen werpen: de bitterste smaadreden die men een getrouwe Ambonees in zijn gezicht werpen kan, daar dit zeggen wil, dat dewijl zij maar vrouwen waren en niet in staat hun vrouwen te bekennen, hij een zwarte hond in huis werpen zou om die vrouwen te bezwangeren. Zijn onderzaten dan, dit laatste verwijt niet kunnende verdragen, wilden veel liever het uiterste wagen en besloten derhalve met hun zeven personen (waaronder een slaaf was) hier op uit te gaan. Vier van hen sloegen de vier kinderen ieder een hoofd af, de slaaf nam het hoofd van de slavin weg, en twee stonden op schildwacht. Alles dus naar hun zin uitgevoerd hebbende, droegen zij de hoofden in zakken naar huis en gaven die hun koning over die dit alles wel fijn meende besteld te hebben, daar een iegelijk die de rompen daar liggen vond, oordelen zou dat de Papoea's dit verricht hadden, zoals ook de gedachte van de vader dezer kinderen was. Ja, de koning had hem nog wel in zijn aangezicht durven wrijven dat dit een rechtvaardige straf Gods over hem was wegens het ongelijk dat hij aan hem en zijn voorvaderen gedaan had. Dit bleef dus wel enige tijd verborgen, doch lieden uit een naburige tuin die het zeer wel afgezien hadden, maakten dit eindelijk aan de vader van de kinderen bekend en die aan het opperhoofd van Honimoo, de zoon van de heer landvoogd De Vicq. Deze greep eerst stil de handdadigen die het feit bedreven hadden en daarna ook de koning die hen dit gelast had, en zond ze gezamenlijk naar het kasteel waar zij onderzocht werden. De schuldigen bekenden aanstonds de misdaad, doch zeiden dat zij dit op last van hun koning en eerst na ondraaglijke verwijten en bedreigingen gedaan hadden en dat hij

derhalve dit voor hen verantwoordend moest. Doch men toonde hen klaar dat zij die christenen waren, wel wisten dat Gods wet verbiedt iemand, veel minder zulke onnozele kinderen, te doden en dat zij verplicht waren God meer als hun koning te gehoorzamen. Als men de koning zelf ondervraagde wat van die zaak was, zeide hij nergens van te weten, doch toen hem het vuur wat nader aan de schenen gelegd werd, bekende hij het feit aan hen. Zij werden derhalve gevonnist; de vier, nevens de slaaf, om levendig geradbraakt te worden, hij om onthoofd en de twee anderen om geselsd, gebrandmerkt en voor hun leven in ketenen te worden geslagen.

De koning die eerst gerecht werd, kwam zeer net in het wit gekleed (dat gewoonlijk het gewaad der doodschuldigen hier is) op het schavot, deed een deftige aanspraak tot het gerecht, hen bedankende voor de genade die zij hem bewezen, zeggende daarna tot de zijnen: 'Mannen, ik ga u voor; heb ik eerst gezondigd met u dit te gelasten, ik zal er ook eerst voor lijden, hopende dat God mij en ulieden zal genadig zijn', hoewel hij, gelijk blijken zal, niet dacht te zullen sterven, daar er geweest waren die hem wijsgemaakt hadden dat hij vergiffenis erlangen zou. Zij, hem dit horende zeggen, zeide: 'Ja, Heer Koning, wij hopen u haast te zullen volgen.' Hij die gedurig op zijn pardon dacht, keek wel honderdmaal om of hij niemand zag aankomen, doch niemand vernemende, werd eindelijk het gebed voor hem gedaan. Als hij nu aan het Vader Ons gekomen was, bad hij dat mede, maar kon aan het slot niet komen, beginnende dat gedurig weer van voren af aan totdat hem eindelijk gelast werd te eindigen, gelijk hij deed; al omziende of zijn pardon niet kwam, doch niemand vernemende, merkte hij misleid te zijn, schikte zich ter dood en werd onthalsd, krijgende ter bede van de koning van Noesa Nivel nog een kist. De andere vijf werden geradbraakt, roepende niet anders dan: 'Paticara, o Paticara, o minoem kita orang poenja darah', dat is: 'o Paticara, o Paticara, zuipt ons bloed.' Want *hij* had hen verklikt.

Két amboni történet

1.

Pelimao, aki Seram nagy szigetén, a szárazföld belső része felé eső, a Sepa mögötti hegyvidéken élő alfurok királya volt, tulajdonképpen nem állt a Nemes Társaság fennhatósága alatt, de nagyon elfogult volt iránta, így annak szövetségesének lehetett tekinteni, tehát szuverén uralkodó volt saját területén. Észrevéven, hogy alattvalói közül többen is hűtlenek lettek hozzá, áttértek a keresztény hitre, és a Nemes Társaság hatalmába szegődtek, sokkal inkább azért, mert menekülni akartak attól az adótól, amit Pelimao megkövetelt tőlük, mint a keresztény hitre való vágytól, így tartva attól, hogy a többi alattvalója is követhetné ezt a rettenetes példát, bölcs fontolgtatás után azt látta jónak, hogy az első hitszegőket, akiket elfogat, úgy megbüntesse, hogy mind a többi alattvalójának ezzel példát statuáljon és ezáltal visszariadjanak attól, hogy valami hasonlót tegyenek. Sikerült is neki egy bizonyos alkalommal elfogni néhányukat, akikkel – legyen az tanító, vagy egyéb ember, anélkül, hogy különbséget tett volna férfiak és nők között, kegyetlenül elbánt és megbüntette őket. A tanítókat cölöphöz kötötte, levágta a hímvesszőjüket, a többieknek pedig a kezüket, lábukat, orrukat és fülüket is, amelyeket aztán a kutyák elé vetett. A nőknek levágta a mellüket, és néhányat tüzes vassal az egész testen kívül és belül olyan iszonyatos módon megbélyegzett, hogy ezáltal sokan visszatértek királyukhoz. Így néhányan ismét lemondtak keresztény hitükről, mások viszont ezzel szemben a Victoria erődbe menekültek és jelentették a kormányzónak, hogy mit tett Pelimao hittestvéreikkel. De Vicq kormányzó úr belátta, hogy szörnyű hibát követett el amikor ezeket az embereket kitette királyuk haragjának. Néhány besúgótól arról értesülvén, hogy Philip du Pree, a törvényszék írnoka, Pelimao legjobb barátja volt, és ezáltal képes lenne arra, hogy Pelimaot nagyon könnyen a kezére juttassa, mivel ők testvérként éltek együtt és egymást 'saudara'-nak, azaz testvérnek nevezték. Megtanácskozván, jónak találták, hogy ezt a Du Preet erre megkérjék, megnyugtatóan őt arról, hogy ezzel a Társaságnak tenne nagy szolgálatot. Ezért Du Pree belegyezett, hogy elvégzi ezt a gáztettet (mert lehet-e alapjában véve másnak nevezni azt, amikor valaki a legjobb barátját árulja el, mint azt ez a Du Pree tette?) Mégis, hogy tettének valamiféle jó látszata is legyen, Du Pree néhány Seramról származó áruval megrakott hajóval indult el, mintha kereskedne, hogy azokat rizsért, selyemanyagokért, réz edényekért, és mindenféle kék és barna bastáért, sagoért, rabszolgaért, aranyért, serami díszdobozért, kakadukért, papagájokért,

paradicsommadarakért és hogy más, Ambonból származó árukért elcserélje. Néhány katonát is adtak mellé, hátha szükség lenne rájuk, akik a hajó alsó részén elbújtak, de ezt főleg azért vállalták, mert nagy ajándékot ígértek nekik, ha Pelimaot a kormányzónak átadják; ezért a merényletet nagy csendben és titokban tartották. Ezután Du Pree elindult, biztosítván a kormányzó kegyétől, a jó siker reményében. Partot is ért és lehorgonyzott Pelimao birodalmának közelében, majd felment a hegyre ahol Pelimao lakott és aki őt mint legjobb barátját fogadta, ugyanúgy, mint az korábban már többször is megtörtént.

Miután Pelimao őt egy jó ideig bőségesen megvendégelte, arra kérte őt Du Pree, hogy mint azt már többször is megtette, látogassa meg őt a hajóján és adjon neki is alkalmat arra, hogy kedvességét viszonzozza némiképpen és hogy őt spanyol borral és főleg pálinkával illendően megajándékozza. A király, semmi rosszat sem feltételezve egy ilyen régi és jó barát-ról, néhány főből álló kísérettel lement vele a hegyről és fel is ment a hajóra. Du Pree látván, hogy a királyt néhány embere is elkísérte, megtalálta a módját, hogy azokat visszaküldje a szárazföldre, míg ő a királlyal elkezdett iszogatni. Ezalatt a királyt és a vele maradt néhány kísérőjét rövid idő alatt úgy leitatta pálinkával, hogy teljesen lerészegedtek és magukon kívül voltak. Ekkor megbilincselte a királyt, vitorlát bontott, felszedette a horgonyt, és elhajózott az erőd felé. A király, aki ezalatt kijózanodott és kezét, lábát megbilincselve találta, megdöbbenve egyenesedett fel és csak ekkor fogta fel, hogy mit szándékoznak vele tenni és milyen gaztettel bántak így el vele, nem tudta türtőztetni magát, és ezt a Du Pree-t a Föld leg-hűtlenebb bitangjának nevezte, kérdezőtől többeszer igen keservesen, hogy hogyan lett a legjobb barátból áruló, hisz ő soha sem bántotta őt, sőt ellenkezőleg, mindig csak jóságát bizonyította iránta. Megesküdött, hogy ha kiszabadul, bármilyen sok ór is veszi körül, olyan kegyetlen bosszút áll, hogy másoknak eszükbe se jusson valaha is barátaikat ily szégyenletes módon elárulni. Ezután hirtelen elhallgatott, sem neki, sem a többieknek nem akarván többé válaszolni, csak annyit mondott: hogy ő olyan király, aki senkinek sem alattvalója, és méltóságán alulinak tartja, hogy egy ilyen árulónak válaszoljon. Közben kikötöttek az erődnél és jelentették a kormányzónak, hogy a merénylet nagyon sikeres volt. Pelimaot a szárazföldön egy szűk börtönbe vetették, ahol az esetről kihallgatták és nem csak annyit kérdeztek, hogy megparancsolta-e embereinek, hogy mit tegyenek, hanem még azt az arcátlanságot is hozzáfűzték, hogy miért tette ezt, mintha az uralkodó valóban különösen rosszat tett volna. Erre ő olyan figyelemreméltó választ adott pogány és alfur léte, amit én csak egy ér-

telmes európaítól vártam volna el. Távol állt attól, hogy azt a tényt, amivel vádolták szépítse vagy tagadja; ellenkezőleg, megalapozott érveket hozott fel a bírának, hogy ismét helyezték szabadlábra. Azt mondta: én egy szabadnak született király vagyok, aki sem a kegyelmelek, sem pedig más alattvalója sem vagyok, és ezért nem vagyok köteles kegyelmeleknek semmiféle magyarázatot sem adni arról, amit alattvalóimmal tettem. Amennyiben azonban kegyelmeleket valamivel az önök tartományában megsértettem volna, akkor bűnösnek nyilvánítanám magam és okot találhatnék arra, hogy kegyelmelek engem ily áruelő módon miért tartóztattak le ezzel a gazfickóval, Du Pree-vel; de teljesen ártatlannak tartom magam. Az a büntetés, melyet hűtlen alattvalóimmal szemben cselekedtem, az egy olyan ügy, amelyről kegyelmeleknek nem *kell* de nem is *akarok* számot adni; mivel én mint királyuk és istenük aki hatalmat gyakorol rajtuk, azért tettem úgy, hogy a többiek hasonló hűtlenségtől visszariadjanak. Azt mondta, ez olyan joga, amelyet a világon senki sem vonhat kétségbe, mivel ő senkinek sem alattvalója és senkinek, még ha rosszul is cselekedett volna, sem tartozik felelősséggel.

Tehát: azt kérdezem öntől, hogy ki jogosította fel kegyelmedet arra, hogy elfogasson engem, hogy fogva tartson és ilyen gazembernek tüntessen fel ön előtt; mert én az én országomban éppúgy szuverén vagyok, mint kegyelmed a sajátjában. Miféle törvény látszatával tudja kegyelmed ezt tenni vagy akár helyeselni? Egy királyt mint egy bűnözőt az ön törvényszéke elé hozni csak azért, mert jónak látta, hogy engedetlen és hűtlen alattvalóit azért megbüntesse, hogy másoknak ezzel példát statuáljon. Ha a kegyelmed alattvalói kegyelmedhez lettek volna hűtlenek és hozzám menekültek volna, akkor én először is visszaküldtem volna őket, de semmi esetre sem vettem volna védelmembe ily elvetemülteket törvényes uruk ellen és még kevésbé kérdeztem volna meg kegyelmedtől, hogy miért büntette meg kegyelmed őket így vagy úgy. Azért, mivel én sem a kegyelmed alattvalója nem vagyok, és nem is tartozom kegyelmednek felelősséggel, azt követelem kegyelmedtől, hogy mentsen fel azonnal, különben kijelentem kegyelmednek, hogy én, aki szabadnak született király vagyok, a továbbiakban kegyelmed egyetlen kérdésére sem válaszolok.

Bár ezt az ügyet per formájában tárgyalták, mégis nagyon tanácsalankok voltak a bírák, mivel sokan közülük maguk is úgy ítélték meg a helyzetet, hogy Pelimao valójában semmiben sem vétkes, és nem cselekedett alattvalóival másként, mint azt mi is tettük volna a mieinkkel. De ennek ellenére egyetlen egy kérdésre sem akart válaszolni ezek után és olyan keveset evett azokból az ételekből, amit neki adtak, hogy elpusztult az éh-

ségtől, meghalt mielőtt a pernek vége lett volna. Először azt gondolták, hogy megmérgezte magát, de felboncolták és a mérgezés semmiféle jelét sem találták, látták, hogy gyomra teljesen üres és hogy a halálának semmi más oka nem volt, csupán az éhezés. Lábánál fogva vonszolták az utcán a vesztőhelyre és felakasztották. Azokat, akik kíséretéből vele jöttek, tanúként hallgatták ki ellene. Őket ártatlannak találták a vádban és visszaküldték tartományukba. A kormányzó örült, hogy Peliamo halála megkímélte őt a kivégzés végrehajtásától és így már nem kellett keserű szemrehányásait tovább hallgatnia.

Ezt a történetet különböző emberektől hallottam, akik ismerték Pelimaot, bár néhányszor kételkedtem a történet hitelességében, nem hittem, hogy egy ilyen vad emberben ilyen sok értelem lakozik, aki magát ilyen erőteljesen tudja kifejezni, de később elhittem, miután – ahogy itt én elmeséltem – egy olyan megbízható bíró szájából hallottam, aki többször tárgyalt vele erről az ügyről maláj nyelven. Ő elmondta nekem, hogy Pelimao ezt az egészet olyan méltóságteljesen adta elő, mint azt a legjobb holland tenné; ezért a bírák közül sokan úgy vélték, hogy jobb lett volna, ha Pelimaot visszaküldték volna országába, mivel nem úgy ítélték meg az esetet, hogy ő tulajdonképpen ellenünk vétkezett vagy kisebbségű lenne nálunk. De a kormányzó másképp vélekedett, nem akarván beismerni hogy helytelenül cselekedett, hiszen Pelimaot már nagyon megalázta – ami gyakran megtörténik Kelet-Indiában, noha ez nem szolgálja a Nemes Társaság ügyét. Ha egy ilyen alfur és primitív hegyi királynak olyan esze van, hogy így tud válaszolni a kormányzónak és a törvényszéknek Ambonban 1678-ban (akkor történt ez az eset), nem kell több érvet keresni ahhoz, hogy elhiggyük, hogy az amboniak között még nagyobb és élesebb elméket is találunk, akik képesek az értelem és a tudás még több bizonyítékát adni.

2.

Az amboniak annyira bosszúálló emberek, hogy gyűlöletüket azokkal szemben, akik vétkeztek ellenük, még gyermekeiknek is az örökség részeként adják tovább. Ennek egy szomorú példáját láttuk majdnem ugyanabban az időben, Honimoa szigetén Oelat királyának esetében. Nagyon neheztelt egyik barátjára egy olyan per miatt, amelyet már apja, ill. nagypapja ellen kezdtek folytatni, és megfogadta, hogy bármi áron is, de bosszút áll. Egy napon aztán, amikor tudomására jutott, hogy ellensége négy gyermeke, mindegyik kislány, és szolgálója a tenger melletti egyik

kertjükbe mennek, vagy a tengerpartra, hívatta néhány emberét és megparancsolta nekik, hogy a négy gyermek és a szolga fejét hozzák el neki. Az emberei nem akarták ezt vállalni, mert úgy vélték, hogy ezt nem szabad megtenniük. Erre a király pipogya alakoknak titulálta őket, nőknek és olyan férfiaknak nevezte, akik nem méltóak arra, hogy nadrágot viseljenek, csak női ruhát, és megfenyegette őket, hogy egy 'fekete kutyát' fog házaikba dobni; ez volt a legnagyobb gyalázat, amelyet egy családos ambonni férfi arcába vághattak, mert ez azt jelenti, hogy mivel már nők, ezért nem képesek asszonyaikat megtermékenyíteni, ezért fog a házukba egy fekete kutyát vetni, hogy asszonyaik teherbe essenek. Alattvalói, akik ezt az utolsó sértést már nem bírták elviselni, sokkal inkább vállalták a legszörnyűbbet. Elhatározták, hogy heten (egy rabszolga is volt köztük) teljesítik a király parancsát. Négyen levágták egyenként a négy gyermek fejét, a rabszolga a rabszolganőjét, ketten pedig örködték. Miután mindent tervüknek megfelelően elvégeztek, zsákokban hazavitték a fejeket és átadták királyuknak, aki úgy vélte, hogy jól elvégezték a dolgukat, mert aki a törzseket megtalálja, azt gondolhatja, hogy ez a pápuák műve, mint ahogy az a gyermekek apjának gondolata is volt. Igen, a király még azt is az arcába merte mondani, hogy ez Isten igazságos ítélete volt, az igazságtalanság miatt, amelyet a király őseivel szemben elkövettek. Így egy ideig titokban maradt a dolog, de a szomszédos kert emberei, akik nagyon jól látták a történeteket, végül elmondták az igazságot a gyerekek apjának, aki ezt aztán jelentette Honimoa urának, De Vicq kormányzó fiának is. Ő csendben elfogatta a tetteseket, és utána magát a királyt is, aki a parancsot adta, és mindannyiukat az erődbe küldte, ahol kihallgatták őket. A bűnösök nyomban beismerték tettüket, de kijelentették, hogy azt királyuk parancsára és csak elviselhetetlen sértegetései és fenyegetése után hajtották végre, és hogy ezért ő a felelős helyettük is. De világosan értésükre adták, hogy ők keresztények és hogy Isten törvénye megtiltja, hogy embert öljenek, nem beszélve ilyen ártatlan kis gyermekekről, és sokkal inkább Istenüknek, mint királyuknak kötelesek engedelmeskedni. Amikor a királyt is kihallgatták az esetről, azt mondta, hogy nem tud róla semmit, de amikor a tüzes vasat közelebb tették a sípcsontjához, beismerte tettét. Tehát elítélték őket; azt a négyet, akik a szörnyűséget elkövezték, a rabszolgával együtt kerékbe törték, a királyt lefejezték, a másik kettőt, akik örködték a büntett idején, megkorbácsolták, megbélyegezték és egész életükre láncra verték.

A király, akin elsőnek hajtották végre az ítéletet, nagyon gondosan fehér öltözékben (ez itt általában a halálraítéltek öltözete) ment a vérpad-

ra, udvariasan szólt a bírákhoz megköszönve iránta tanúsított jóindulatukat, majd az övéihez szólt: 'Emberek, én vagyok az első; én követtem el először a bűnt, hogy nektek azt a parancsot adtam, így én fogok ezért először megbűnhődni, remélvén, hogy Isten hozzám és hozzátok is kegyelmes lesz', bár ő azt gondolta, ha igaza bebizonyosodik, nem fog meghalni, mivel voltak akik elhitették vele, hogy bocsánatot nyerhet. Emberei ezt hallván azt mondták: 'Igen, urunk királyunk, reméljük, hogy gyorsan követjük kegyelmedet.' Ő, aki folyton csak a bocsánatra gondolt, lehet, hogy százszor is körülnézett, hogy lát-e valakit jönni. Mivel senki sem jött, végül imádkozni kezdtek érte. Amikor a Miatyánk-hoz ért, amit velük együtt mondott, állandóan újból kezdte az imát, soha nem tudott a végére érni, mindaddig, míg végül megparancsolták neki, hogy fejezze be, amit meg is tett. Akkor ismét körülnézett, hogy jön-e a felmentés, de senkit sem látott. Rájött, hogy félrevezették, beletörődött a halálba és lefejezték. Noesa Nivel királyának kérésére még egy koporsót is kapott. A többi ötöt kerékbe törték, akik semmi mást nem mondtak, csak annyit, hogy: 'Paticara, o Paticara, o minoem kita orang poenja darah', ami annyit jelent: 'o Paticara, o Paticara, miattad folyik a vérünk'. Mert ő kényszerítette őket a bűntényre.

Fordította: Beke Katalin

Noten

- ¹ vroegere kopensnellers uit het binnenland van de Molukken
- ² het Nederlandse fort in de hoofstad van Ambon

